

ARTIKKELI

<https://doi.org/10.33350/ka.142952>

Luontokäsitys ja -suhde nuorisotyön käsikirjoissa 1940–1960-luvuilla

Juha Nieminen

Artikkelin tutkimusongelmana on selvittää, millainen on 1940–1960-luvuilla julkaistujen nuorisotyön käsikirjojen käsitys luonnosta ja ihmisen suhteesta siihen. Artikkelissa kuvataan, analysoidaan ja tehdään ymmärrettäväksi vuosina 1946, 1957 ja 1964 julkaistujen käsikirjojen luontokäsitystä ja -suhdetta. Nuorisotyö ja sen yleiset ohjaus- ja oppimateriaalit eivät ole olleet temaattisen kasvatushistoriallisen tutkimuksen kohteena. Tutkimus liitetään nuorisotyön historiaa, kasvatustieteellistä oppimateriaalitutkimusta sekä luontokäsityksiä ja -suhdetta koskevaan keskusteluun. Artikkelin historiallinen ja idiografinen tutkimusmenetelmä perustuu käsikirjojen lähdekritiikkiin, lähilukemiseen ja sisällönanalyyysiin. Tarkastelu osoittaa ensiksi, että nuorisotyön moniulotteiselle kentälle suunnattuihin käsikirjoihin ei sisälly julkilausuttuja ja ehyitä käsityksiä luonnosta ja ihmisen suhteesta siihen. Luontosuhde on käsikirjoissa ennen kaikkea kasvatussuhde, jossa nuoren ihmisen tiedot, taidot, sosiaalisuus ja luonne kehittyvät. Toiseksi luonto ymmärretään nuorisotyön arkisena itsestäänselvyytensä, jota ei kuvata tieteellisillä ilmaisuilla, uutena asiana tai kohderyhmälle vieraana elinympäristönä. Kolmanneksi käsikirjojen teksteissä ja kuvituksessa esiintyy vaihtelevasti niin utilistisen, humanistisen kuin myyttisenkin luontokäsityksen piirteitä. Tutkittu ohjaus- ja oppimateriaali viittaa myös nuorisotyön luontoon liittyvien materiaalien, sisältöjen ja toimintamuotojen eriytymiseen, joka mahdollisine seurauksineen kaipaa syventävää tutkimusta.

Johdanto

Luonto on ollut nuorisotyön tärkeä toimintaympäristö niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Nuorisotyön käsitykset luonnosta sekä ihmisen ja luonnon suhteesta eivät kuitenkaan ole olleet tarkemman kasvatushistoriallisen tutkimuksen kohteena. Luontokäsitysten ja luontosuhteen selvittäminen on merkityksellistä ensiksi nuorisotyölle itselleen. Nuorisotyön toimintamuodot sisältävät luontoa koskevaa tietoa, ihmisten tunteita liikauttavia luontoelämyksiä ja yhteisöllisesti luonnossa koettuja hetkiä. Ne antavat aineksia toiminnassa mukana olevien lasten ja nuorten luontokäsityksen ja luontosuhteen rakentumiselle.

Toiseksi nuorisotyön luontokäsityksen ja -suhteen konkreettinen kasvatushistoriallinen erittely voi tuoda oman panoksensa siihen kasvatustieteelliseen keskusteluun (esim. Keto

ym., 2022), jossa etsitään ajattelu- ja toimintatapoja sekä pedagogisia linjauksia ongelmallisena pidetyn ihmiskeskeisen kasvatuksen avartamiseksi. Nuorisotyötä on tehty 1800-luvulta lähtien antroposeenin aikakaudella, jonka tunnusmerkkinä pidetään luontoa haitallisesti muuttavaa ihmisen toimintaa. Ihmisen luontoa koskevat ajattelu- ja toimintatavat on asetettu tutkimuksen kohteeksi, ja tuo tutkimus on ulotettava myös nuorisotyöhön.

Artikkelin tutkimusongelmana on selvittää, millainen on 1940–1960-luvuilla julkaistujen nuorisotyön käsikirjojen käsitys luonnosta ja ihmisen suhteesta siihen. Tarkoituksenani on kuvata, eritellä ja tehdä ymmärrettäväksi luontoa koskevia käsityksiä vuosina 1946, 1957 ja 1964 julkaistuissa nuorisotyön yleisoppaissa. Näissä toisiinsa liittyneissä ja nuorisotyön toimialaa rakentaneissa käsikirjoissa toisaalta linjattiin koulun ja nuorisotyön yhteistä suuntaa koulussa tehtävälle nuorisotyölle, toisaalta luotiin yksittäisten organisaatioiden tarkoituksen ylittävää ymmärrystä nuorisotyöstä.

Nuorisotyö ja sen historian tutkimus

Tutkimuskohteena olevien käsikirjojen ilmestymisaikana maassamme ei ollut yleisesti hyväksyttyä nuorisotyön käsitettä. Toimialan harvalukuiset asiantuntijat eivät juurikaan esittäneet pohdittuja nuorisotyön konsepteja, ja nuorisotyön erityislainsäädäntö oli vasta työn alla. Yhteiskunnallisen korkeakoulun nuorisokasvatusopin opettaja Guy von Weissenberg – joka kirjoitti ensimmäiseen käsikirjaan kolme lukua – esitti vuonna 1948 yhden harvoista määritelmistä, jossa hän määritteli nuorisotyön seuraavasti:

Nuorisotyö on nuorten, usein heidän järjestetyissä ryhmissään tapahtuvaa, oma-aloitteista, heidän tuntemistaan tarpeista tai muiden tarjonnasta aiheutuvaa harrastustoimintaa sekä elämän tukemista ja ohjaamista, tai välineiden, tilan, ajan ja suunnan antamista nuorten vapaalle toiminnallisuudelle.
(von Weissenberg, 1948, s. 23.)

Määritelmään sisältyvät ryhmäperusteisuus, nuorten omat tarpeet, toiminnallisuus ja ohjauksellisuus, jotka saavat ilmaisunsa myös tutkimuskohteena olevissa käsikirjoissa. Nuorisotyön käsitteen lisäksi von Weissenberg pohti nuorisotyön teoreettista perustaa, jonka hän totesi olevan kasvatusopin kirjoittamaton luku (von Weissenberg, 1949). Nuorisotyön valtionhallinto sijoitettiin Suomessa 1940-luvulla opetusministeriöön, ja myös ammatin professionalistumiskehitys (Nieminen, 2014) vahvisti nuorisotyön kasvatuksellista identiteettiä. Termillä ”vapaa nuorisotyö” viitattiin aluksi järjestöjen tekemään työhön (esim. Käsikirja, 1946, s. 421–424), mutta termi ”nuorisotyö” ilman monitulkintaista ”vapaa”-etuliitettä yleistyi toimialaa kuvaavana ja kokoavana käsitteenä kuntien nuorisotyön voimistuessa (esim. Uusi Kerhokirja, 1964, s. 7–111).

Nuorisotyön käsitteellinen sisältö ja teoreettinen perusta ovat olleet pitkään sekä kansainvälisen (Müller ym., 1964; Batsleer & Davies, 2010) että kotimaisen (Soanjärvi, 2011; Sinisalo-Juha, 2024, s. 31–56) tutkimuksen peruskysymyksiä. Hallinnollisesti nuorisotyön käsitettä on määritelty eri tavoin vuodesta 1972 lähtien, jolloin ensimmäinen erityislaki (SA 117/72) säädettiin. Tässä artikkelissa ei sitouduta yksittäiseen, hallinnolliseen tai eri aikakauden nuorisotyön määritelmään. Tutkitut käsikirjat rakensivat osaltaan oman aikansa ymmärrystä nuorisotyöstä, ja luontoa koskevat näkemykset kietoutuivat toimialaa koskevan yleisen käsityksen kehitykseen.

Tutkimusalueena nuorisotyön historia ei ole löytänyt paikkaansa suomalaisen kasvatuksen historiassa, eikä se ole ollut nuorisotutkimuksenkaan ydinaluetta. Tietoisuutta nuorisotyön historiasta on pidetty yllä lähinnä alan organisaatioissa ja koulutuksessa. Luontoon liittyvä nuorisotyön historian tutkimus on ollut vieläkin vähäisempää. Luontoa käsitteleviä teemoja on sisällynyt joidenkin nuorisojärjestöjen historiikkeihin (esim. Heimonen & Kaaro, 1999) ja seikkailukasvatuksen esityksiin (esim. Telemäki, 1998). Vuosina 2008–2018 järjestettiin nuorisotyön historiaa Euroopassa käsitellyt laaja kansainvälinen seminaarisarja (History of youth work, 2025), mutta sen julkaisuissa luontoa ei tematisoitu erikseen. Hankkeen esitykset keskittyivät nuorisotyön tehtävien, menetelmien ja rakenteiden kehitykseen. Nuorisotyöhön liittyvää historiallista tutkimusta on tehty vähäisessä määrin anglo-amerikkalaisessa ”outdoor education” -suuntauksessa (ks. Jeffs, 2018), mutta sillä ei ole ollut kiinteätä kytköstä suomalaisen nuorisotyön tutkimukseen.

Ohjaus- ja oppimateriaalit kartoittamattomana maastona

Oppimateriaalit ovat peruskoulutuksen tutkimisen paljon käytettyjä tutkimuskohteita (ks. Karvonen ym., 2017). Samaa ei voi sanoa vapaaehtoisten toimijoiden ja ammattimaisten nuorisotyöntekijöiden kouluttamiseksi sekä nuorten parissa toimimisen tueksi valmistetuista materiaaleista. Nuorisotyön eri organisaatioiden ja alan vaikuttajien aikojen kuluessa tuottamia oppaita, käsikirjoja ja oppikirjoja on käytetty primäärilähteinä lähinnä henkilöhistoriallisesti (esim. Julkunen, 2021) ja aatehistoriallisesti (esim. Numminen, 2011) painottuvissa tutkimuksissa. Sen sijaan nuorisotyötä laajempänä kasvatusinstituutioon valaisevat tematisoinnit puuttuvat toimialan ohjaus- ja oppimateriaalitutkimuksesta lähes tyystin. Vaativassa mielessä sellaisesta tutkimusalueesta ei voida edes puhua, ja tämän tutkimusartikkelin tarkoituksena on osaltaan iskeä kipinää nuorisotyön ohjaus- ja oppimateriaalin kasvatushistorialliselle tutkimukselle.

Kasvatuksen historian tutkimuksessa koulun oppimateriaalit on perinteisesti sisällytetty didaktiikan historian tutkimukseen (Kuikka, 2001, s. 91–93), ja oppiainejako on tuoreemman tutkimuksen keskeinen jäsentelyperuste (ks. Hiidenmaa ym., 2017). Nuorisotyön oppaita ja oppimateriaaleja voidaan periaatteessa eritellä monesta eri näkökulmasta. Oppaista voidaan saada nuorisotyön käsitettä, toimintamuotoja, menetelmiä sekä nuorisotyön yhteiskunta-, ihmis- ja luontokäsitystä koskevaa tietoa. Perusopetuksen oppimateriaalitutkimuksessa opettajan oppaiden analyysi on jäänyt oppilaille tarkoitettujen materiaalien tutkimusta vähäisemmäksi (Karvonen ym., 2017, s. 48). Nuorisotyön oppimateriaalit on puolestaan suunnattu pitkälti nuorisotyön tekemisen ja ohjauksen oppaiksi ja aineistoiksi nuorisotyöntekijöille, vapaaehtoistyöntekijöille ja vertaisohjaajille. Koulun oppimateriaaleilla ohjataan suoraan lasten ja nuorten oppimista, ja oppilaat käyttävät materiaaleja usein itse. Nuorisotyön materiaalit ovat olleet lähinnä työntekijöiden ja ohjaajien apuna toiminnan sisällön ja muodon järjestämisessä.

Koulun oppimateriaalitutkimus antaa virikkeitä nuorisotyön ohjaus- ja oppimateriaalien tutkimukselle. Nuorisotyön tutkimuksessa on kuitenkin vältettävä koulututkimuksen ajattelematonta soveltamista. Formaalista nuorisotyöntekijöiden koulutusta on maassamme annettu koulutusjärjestelmän sisällä, mutta monitoimijaisen nuorisotyön kentän ohjausmateriaaleilla ei ole määreenään normatiivista opetussuunnitelmaa vuosiluokkiin, arviointikriteereineen, oppiainejakoineen tai oppiennätyksineen.

Luontokäsitysten pulmallisuus

Viimeaikaisen vuolaan luontoa, ympäristöä, ekologista kriisiä ja ekososiaalista sivistystä koskevan tutkimuskirjallisuuden sisältö kertoo luontoon liittyvän ymmärryksen ja käsitteistön monitulkinnallisuudesta (Ives ym., 2019; Ruuska ym., 2019), joskin seikka on tiedostettu pitkään (Collingwood, 1960; Haila, 1993).

On todettu (Ruuska ym., 2019, s. 138), että ihmiskunnalla ei ole historian saatossa ollut yleispätevää tai jaettua käsitystä siitä, mitä luonto on. Rajattu määritelmä ei pysty tavoittamaan luontoa kaikessa sen rikkaudessa sortumatta yksinkertaistuksiin, ja kattava luontomääritelmä ei puolestaan välttämättä kerro siitä, millaista on olla luonnossa. Käsitteet luonnosta ovat pitkälti paikka- ja kulttuurisidonnaisia (Ruuska ym., 2019, s. 137–138). Kokonaan oma problematiikkansa sisältyy luonnon ja ympäristön käsitteelliseen suhteeseen (Ingold, 1993), mutta tässä artikkelissa tarkastelu on rajattu nuorisotyön käsikirjojen ekologista ympäristöä eli luontoa koskeviin käsityksiin.

Viimeaikaista keskustelua (esim. Haverinen ym., 2021; Oksanen, 2021; Salminen, 2018) tiivistäen luontokäsityksellä tarkoitetaan ihmisen, yhteisöjen ja instituutioiden tiedollisia käsityksiä luonnosta sekä näiden luontoon kohdistuvien näkemysten sisältämää tietokäsitystä. Luontosuhteeseen sisällytetään usein luontokäsityksen lisäksi ihmisen kertomuksellinen, kokemuksellinen, toiminnallinen ja tunneperäinen suhde luontoon sekä ihmisen luonnolle kulloinkin antamat merkitykset ja arvot. Luontosuhteen käsite on myös kyseenalaistettu (Oksanen, 2021, s. 117–118), sillä sen voidaan itsessään nähdä ylläpitävän ihmis-keskeisyyttä ja painottavan ihmisen irrallisuutta luonnosta sekä uusintavan jakoa ihmisen ja muun luonnon välillä. Erilaisten perusteltujen luontosuhteiden sanallinen muotoilu on siten samalla myös maailmankuvan muotoilemista (Oksanen, 2021, s. 117). Lynley Tulloch (2015) on käsitteellistänyt luontoa koskevat aatteet suorastaan ideologioiksi tarkastellessaan luonnosta vieraantumista.

Tämän artikkelin aineiston perusteella laaja-alaisten ja käytännön toiminnan ohjaukseen tähtäävien historiallisten lähteiden luontoa koskevat sisältökohdat saattavat olla suppeita. Niitä yhdistelemällä on kuitenkin mahdollista saada luontokäsityksistä ajankohdan kokonaiskuva. Ideaalitapauksessa kulloisenkin luontokäsityksen ja luontosuhteen sisällöt ovat loogisesti toisiinsa sopivia, mutta ne voivat olla myös keskenään ristiriitaisia. Luontokäsityksen ja luontosuhteen erottelu toisistaan ei usein ole mielekäästä tai mahdollista. Käsitteiden keskinäinen erottelukyky arkipäiväisissä ilmiöissä ja konkreettisissa historian lähteissä ei välttämättä ole hyvä, ja lisäksi sekä luontokäsitykset että luontosuhteet voivat olla joko julkilausuttuja tai julkilausumattomia.

Nuorisotyön luontokäsityksen ja -suhteen kasvatushistorialliseen tutkimukseen sisältyy tutkimusta ja nuorisotyön kulloisiakin toimijoita koskeva eettinen ulottuvuus. Käynnissä olevaan ympäristökriisikeskusteluun sisältyy runsaasti menneiden luontoon kytkeytyvien ajattelu- ja toimintatapojen kriittistä arviointia. Historian tulkintoihin helposti soluttautuvien anakronismin ja presentismin (ks. Syrjämäki, 2011) vaarat on kuitenkin syytä ottaa huomioon tutkittaessa aikaisempien aikojen ihmisten ja instituutioiden ajatuksia ja toimintatapoja. Anakronismin näkökulmasta menneisyyden ihmisten luontoon liittyvän ajattelun ja toiminnan arvottaminen nykyajan merkitysten ja arvostusten pohjalta on pulmallista. Tutkimuksessa tulisi asettautua riittävästi tutkittavien ihmisten asemaan ja sijoittaa heidän näkemyksensä ja tekonsa oman aikansa kontekstuaaliseen ja historialliseen yhteyteen. Presentismin näkökulmasta nykyhetken tilanteen kuvaaminen aikaisemman kehityskulun väärjäämättömänä tuloksena saattaa sekin johtaa vinoutuneeseen tai yksinkertaistavaan tulkintaan. Nykyisen elämää vaarantavan ekologisen tilanteen taustalla olevien historiallisten

tekijöiden kriittinen käsittely on kuitenkin tärkeätä anakronismin ja presentismin vaikeasti vältettävistä sudenkuopista huolimatta.

Neljä näkökulmaa luontokäsitykseen ja -suhteeseen

Tutkimusaineiston tulkinnan avainkysymys on se, millaisella teoreettisella näkökulmalla toisen ajan luontokäsityksiä voi ylipäätään jäsentää ja koota kokonaisuudeksi. Päivänpolttavaan poliittiseen keskusteluun tai tässä hetkessä elävien ihmisten mielipiteiden tutkimiseen laaditut jäsennykset eivät ole tarkoituksenmukaisia. On mielekästä käyttää sellaista tarkastelutapaa, jossa aineiston syntyäika muistaen kiinnitetään huomiota luontoa koskeviin yleisiin ja perustavaa laatua oleviin näkemyksiin. Tässä esityksessä sovellan aatehistoriallisista, tietoteoreettisista ja maailmankatsomuksellisista lähtökohdista ponnistavaa jaottelua, jonka ydinsisällöt eivät yleisellä tasolla olleet vieraita tutkimusaineiston julkaisemisen aikoinaan.

Turun yliopiston käytännöllisen filosofian professorina työskennellyt ja ympäristöfilosofiaa pitkään pohtinut Juhani Pietarinen on esittänyt (Pietarinen, 1987) neljulotteisen typologian, jonka avulla voidaan jäsentää ihmisen suhdetta luontoon. Luokitteluun on viitattu perusteltuna ja toimivana näkökulmana myös nykyisessä luontosuhdetta koskevassa keskustelussa (Haverinen ym., 2021, s. 18; Oksanen, 2021). Pietarisen typologian asenneluokat kytkeytyvät niiden taustalla oleviin luontoa koskeviin tietokäsityksiin, jotka ovat kehkeytyneet erilaisissa historiallisissa vaiheissa. Luokat on lisäksi ymmärrettävä ideaalityyppeinä, jotka kuvaavat luontosuhteiden oleellisia piirteitä. Alkuperäistekstissään Pietarinen (1987, s. 323) totesi realistisesti, että typologia auttaa erittelemään myös sellaisia asenteita, jotka sisältävät piirteitä eri tyypeistä. Arjen elämässä luontonäkemykset näyttäytyvät harvoin niin puhtaina ja yksiselitteisinä kuin teoreettisissa jäsennyksissä on usein tapana kuvata.

Pietarisen luokittelun ensimmäisen, utilistiseen hyötyajatteluun perustuvan luontoasenteen tavoitteena on yhteiskunnan ja sen jäsenten mahdollisimman korkea hyvinvointi (Pietarinen, 1987, s. 323–325). Sen saavuttamiseksi ihmisellä on rajaton oikeus käyttää luontoa tuotantoon ja oman hyvinvointinsa lisäämiseen. Utilismin ongelmana Pietarinen näkee sen kontrafinaalisen uhan: hyödyn tavoittelu saattaa kääntyä itseään vastaan, jos luonnon hyödyntäminen tuhoaa hyvinvoinnin edellytyksiä. Pietarisen (1987, s. 325–327) typologian toinen asenne perustuu humanismiin, jonka mukaan inhimillisen toiminnan tavoitteena on ihmisen älyllinen, eettinen ja esteettinen täydellistyminen ja jatkuva kehittäminen. Näkemys mukaan ihmisellä on oikeus käyttää luontoa oman täydellistymisensä edistämiseksi sekä kehittää luontoa henkisten ihanteiden mukaisesti. Siten villi erämaa on lähtökohtaisesti vähäarvoinen, mutta se sisältää arvokkaita mahdollisuuksia ihmisen käytettäväksi ja täydellistymiseksi. Hyvinvoinnin turvaamisen lisäksi luonto kehittää ihmisen eettistä mielenlaatua ja kauneudentajua sekä auttaa saavuttamaan henkisen tasapainon. Pietarinen esittää, että utilismin hyötykäytön ja humanismin korostaman sivistyksen yhteensovittamiseksi humanismiin perustuva luontosuhde tarjoaa luontoon suhtautumisen moninaisuutta sekä hyödyn ja sivistyksen tasapainoa.

Utilismi ja humanismi luottavat luontoa koskevaan tieteelliseen ja rationaaliseen tietoon, mutta mystismiin perustuvassa kolmannessa luontoasenteen tyyppissä etsitään ihmisen ja luonnon ykseyden tunnetta eläytymisen, kokemuksen ja intuition avulla (Pietarinen, 1987, s. 327–328). Luonnon pyhyyden tavoittelu on mystismissä ihmiselämän korkein arvo, sillä tiede ja tekniikka tekevät väkivaltaa luonnon vihkimättömyydelle. Luonnon

pyhyden kokeminen erämaassa on ainutlaatuisen arvokas asia, ja kokemuksesta nouseva kunnioitus luontoa kohtaan saattaa estää luonnon sumeilemattoman hyväksikäytön. Pietarisen typologian viimeinen luokka on privitismi (Pietarinen, 1987, s. 328–330). Se perustuu biologiseen ihmiskäsitykseen, joka kyseenalaistaa ihmisen erityisaseman luonnonjärjestyksessä. Primitivismi näkee kaikki luonnon osat yhtä arvokkaina, eikä ihmisellä ole ekosysteemissä erityisasemaa. Primitivismin päämääränä on luonnon itseisarvoisen toiminnan turvaaminen ja ihmisen erityisasemasta luopuminen. Ekojärjestelmän häiriötön toiminta on Pietarisen esityksen mukaan mahdollista, jos ihminen luopuu pitkälle kehitetystä hyvinvoinnistaan.

Nuorisotyön käytännön toimijat ja toimintamuotojen asiantuntijat eivät vuosikymmenten takaisissa käsikirjoissa perustelleet luonnon sisältämiä esityksiään julkilausutuilla käsitteellisfilosofisilla teorioilla. Käsikirjoista nousevia seikkoja voidaan kuitenkin tulkita ja jäsentää perustavaa laatua olevia luontoa koskevia käsityksiä hyödyntäen. Pietarisen asennetyypittelyssä luontokäsitykset ja luontosuhteet punoutuvat pragmaattisesti toisiinsa. Typologian ideaalityyppinen luonne tarjoaa välineitä myös moniaineksisten luontokäsitysten ja -suhteiden erittelyyn.

Aineisto ja analyysimenetelmä

Seuraavaksi kuvailen tutkimusaineiston, ja kytken sen esittelyyn myös lähdekritiikin. Aineiston analyysini perustuu historialliseen menetelmään, johon sisältyy nyky-ymmärryksen (esim. Danielsbacka ym., 2022) tapaan lähdekritiikin (ks. esim. Kamp ym., 2018) lisäksi tutkittavan ilmiön teoreettista tulkintaa (ks. esim. Hannikainen ym., 2018). Nuorisotyön käsikirjojen todistusvoiman, tarkoituksen ja motiivien arvioiminen edellyttää niiden sisäistä lähdekritiikkiä. Lähdekritiikin perustalta etenen kirjojen luontokäsityksen ja -suhteen sisällölliseen analyysiin. Luontokäsitystä ja -suhdetta koskevaa teoreettista keskustelua ja käsitteistöä hyödynnän aineistoa jäsentävissä tulkinnoissa ja kokoavissa päätelmissä.

Tutkimusaineistona on kolme kustannusosakeyhtiö Otavan julkaisemaa teosta: Vapaan harrastustoiminnan käsikirja (Käsikirja, 1946), Kerhokirja (Kerhokirja, 1957) ja Uusi Kerhokirja (Uusi kerhokirja, 1964). Kutsun niitä yhteisesti nuorisotyön käsikirjoiksi. Käsikirjat olivat ensimmäiset laaja-alaiset nuorisotyön oppaat maassamme, ja niitä käytettiin kansakoulunopettajien lakimääräisillä nuorisotyönjohtajakursseilla (Käsikirja, 1946, s. 5) sekä nuorisokasvatuksen oppikirjoina Yhteiskunnallisen korkeakoulun yleisessä nuorisonohjaajakoulutuksessa (esim. Yhteiskunnallisen korkeakoulun opetussuunnitelma, 1959, s. 55). Suuren kustantamon sodanjälkeisen ajan aktiivisuus kertoo siitä, kuinka ammatillistuva nuorisotyö nousi kaupallisesti kiinnostavaksi toimialaksi. Nuorisotyön käsikirjoille enteili lukijakuntaa koulussa tehtävä kerhotyö, jonka yhteiseen kehittämiseen panostettiin 1940-luvulta 1960-luvun alkupuolelle saakka (Nieminen, 2023). Ennen näitä käsikirjoja maassamme oli julkaistu yksittäisten nuorisotyöorganisaatioiden opasmateriaalia.

Aluksi järjestöjen ja seurakuntien toiminnasta koostuneelle sekä 1940-luvulla myös valtionhallintoon ja kuntiin juurtuneelle nuorisotyölle rakennettiin toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä yleistä ymmärrystä toimialan päämääristä, rakenteista ja menetelmistä. Käsikirjojen kokonaislaajuudesta (yhteensä noin 1300 sivua) päätellen sen paremmin vapaan nuorisotyön yhteinen itseymmärrys kuin koulun nuorisotyön ja vapaan nuorisotyön rinnakkainen kehittämistyö eivät olleet yksinkertaisia asioita. Käsikirjojen moniaineksinen sisältö kertoo nuorisotyölle ominaisesta sisäisestä lohkoutumisesta sekä aikakauden nuorisojärjestöjen yhteistyöpyrkimyksestä (Nieminen, 1995, s. 264–299, 412). Tarkas-

teltavana ajanjaksonakin nuorisotyö oli maassamme jakautunut lukuisiin erilaisiin nuorisotyön organisaatioihin, toimintamuotoihin ja menetelmiin, ja tämä lohkoutuminen vaikeutti toimialan ymmärtämistä ja toimintaa yhtenä kokonaisuutena.

Vuonna 1946 ilmestynyt Vapaan harrastustoiminnan käsikirja koottiin opetusministeriön ja kouluhallituksen yhteistyönä. Keväällä 1944 kansakoulutoimen järjestysmuotolakiin lisättiin pykälä (SA 360/1944), jonka mukaan kansakoulujen tehtäväksi tuli yhdessä nuorten hyväksi toimivien järjestöjen kanssa tukea ja auttaa koulunkäyntinsä päättäneen nuorison jatkuvaa opiskelua ja sivistysharrastuksia. Vastuu kansakoulun nuorisotyöstä osoitettiin sekä kansakoulunopettajille että nuorisojärjestöille. Käsikirjan toimituskunta koostui sekä koulun että vapaan nuorisotyön asiantuntijoista, ja sisältöluvuista vastasi 22 kirjoittajan joukko. Vapaan harrastustoiminnan käsikirjaa motivoi opetusministeriön ja kouluhallituksen sekä nuorisojärjestöjen yhteinen pyrkimys kerhomuotoisen nuorisotyön toteuttamiseksi myös kouluissa.

Vuoden 1957 Kerhokirjan kokosi myös nuorisotyön ja koulun kerhotoiminnan asiantuntijoista koostunut toimituskunta. Viisihenkisen toimituskunnan jäsenet olivat uusia verrattuna vuoden 1946 käsikirjan toimittajiin. Kirjan toimittajat kirjoittivat kaikki luvut itse, ja teos on sisällöltään edeltäjäänsä ehyempi. Kerhokirja ilmestyi tilanteessa, jossa 1940-luvulla esitetyt kaikkein idealistisimmat ajatukset koulun ja vapaan nuorisotyön yhteistyöstä maltillistuivat. Samoihin aikoihin nuorisojärjestöjen keskinäinen yhteistyö rakoili Suomen Nuorisojärjestöjen Edustajistossa¹. Yhteisymmärrystä korostanut Kerhokirjan toimituskunta tähdensikin tarkoituksena olleen toimittaa sellainen kokoelma, ”jossa mitään aatesuuntaa ei pyritä korostamaan” (Kerhokirja, 1957, s. 387). Vuoden 1964 Uudessa Kerhokirjassa toimitusmenettelystä luovuttiin kokonaan, ja teos on merkitty artikkelit kirjoittaneiden Kerttu Varjon, Keijo Voudinmäen ja Reijo Ahtokarin nimiin. Uuden Kerhokirjan ilmestyessä Suomen Nuorisojärjestöjen Edustajiston loppuvuosien riitainen taival oli tullut päätökseen, ja koulun nuorisotyö ja vapaa nuorisotyö olivat loitontuneet toisistaan (Nieminen, 1995). Aikaisempiin käsikirjoihin sisältyneet askartelua, näytelmätoimintaa ja leiritoimintaa käsittelevät osuudet on poistettu Uudesta Kerhokirjasta. Kolmen käsikirjan rakenne pysyi muutoin samankaltaisena sisältäen kasvatus-, nuoriso- ja kerhotyön taustaa ja päämääriä esittelevän yleisen johdanto-osuuden sekä joukon eri toiminta- ja harrastusmuotoja käsitteleviä lukuja.

Kolmen käsikirjan yhteinen kasvatushistoriallinen erittely on perusteltua ja mahdollista, sillä sisäisen lähdekritiikin näkökulmasta ne ovat tehtäviltään, motiiveiltaan, rakenteiltaan ja julkaisutaustaltaan riittävän samankaltaisia. Kyseisten käsikirjojen jälkeen Suomessa on ilmestynyt vain yksi suuren kaupallisen kustantamon julkaisema nuorisotyön yleinen opaskirja (Nuorisotyön perustieto, 1970). Sen jälkeen nuorisotyötä laajemmin käsitteleviä oppaita ovat julkaisseet erilaiset pienemmät erikoiskustantamot tai nuorisotyön järjestelmään kytketyneet toimijat ja kustantajat (esim. Nuorisotyön käsikirja, 1973; Nuorisotyön käsikirja, 1987). Lähdekritiikin, hallittavan aineiston rajaamisen ja tutkimusartikkelin laajuuden perusteilla myöhemmin julkaistujen käsikirjojen sisällyttäminen samaan analyysiin ei ollut tarkoituksenmukaista.

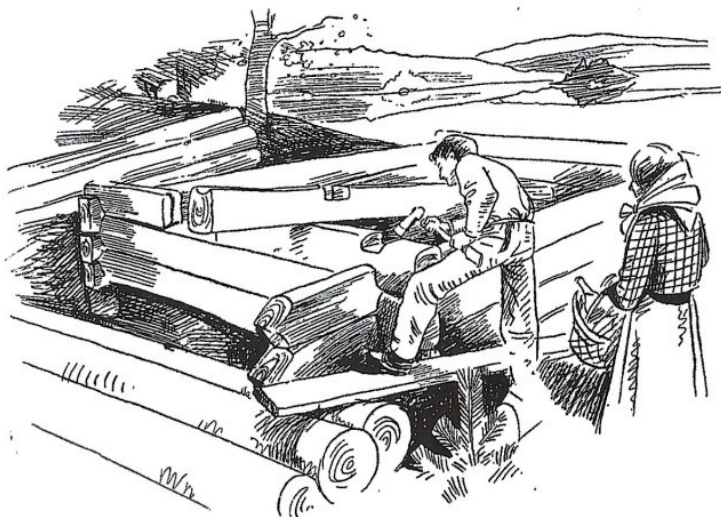
¹ Suomen Nuorisojärjestöjen Edustajisto (SNE) oli vuosina 1945–1964 toiminut nuorisojärjestöjen sekä nuorisotyön tuki- ja yhteistyöjärjestöjen yhteistoimintaelin, jossa oli esimerkiksi vuonna 1961 kaikkiaan 70 jäsenjärjestöä (KA, SNE. Dc:1, Toimintakertomukset, 1961). Jäsenenä oli mm. puoluepoliittisia järjestöjä, sitoutumattomia järjestöjä, uskonnollisia järjestöjä ja nuorisotyön tukijärjestöjä.

Lähdekriittisen menetelmän lisäksi erittelen ja tulkitsen käsikirjojen luontokäsityksiä teoriaa hyödyntävällä sisällönanalyysillä ja päättelyllä. Käsikirjoista etsittiin lähiluvulla luontokäsityksiin ja -suhteeseen liittyviä kohtia ja osuuksia. Luontoon liittyneiden kohtien sisältöjä sekä niiden jatkuvuuksia ja muutoksia tarkasteltiin sekä yksittäisen käsikirjan sisällä että kolmen käsikirjan kesken. Yksittäisten aineistohavaintojen toisiinsa yhdistämisen ja tulkinnan sekä kokonaiskuvan rakentamisen apuna käytin edellä esiteltyä keskustelua luontokäsitteistä ja Juhani Pietarisen luontoasenteiden typologiaa. Analyysi perustuu historialliseen menetelmään, mutta muistuttaa myös Richard E. Boyatzisin (1998) hahmottelemaa metodologiaa, jossa yhdistetään aineistolähtöistä ja teorialähtöistä erittelyä. Valittu idiografisesti painottuvalla tutkimusotteella kuvaan ja tulkitsen historiallista ilmiötä huomioimalla sen ainutkertaisuuden, ja lisäksi käsitteellisteoreettisilla erittelyillä kytken havaintoja toisiinsa ja yleisempiin seikkoihin. Samalla pyrin välttämään nuorisotyön historian teoriasidonnaisuuden pulmia. Suljettuun kysymyksenasetteluun ja teoriaan tiukasti sitoutuminen voi johtaa siihen, että teoriaan sopimattomat menneisyyden piirteet ja lähteet jäävät vähälle huomiolle tai kokonaan syrjään (ks. Nieminen, 2018, s. 211).

Luonto johdanto- ja taustaluvuissa

Tutkittujen käsikirjojen johdantoluvut kertovat luontoa koskevasta yleiskäsityksestä nuoriso- ja kerhotoiminnassa ja sen ohjauksessa. Luonto on läsnä vain vähän koulun harrastustoiminnan hallitseman ensimmäisen käsikirjan johdanto-osuudessa, ja myöhemmissä vapaata nuorisotyötä korostavissa käsikirjoissa luontosisällöt painottuvat harrastusaloja ja toimintamuotoja käsitteleviin lukuihin.

Vapaan harrastustoiminnan käsikirja (Käsikirja, 1946, s. 7–8) käynnistyy Koljonvirralla lapsuutensa viettäneen kirjailija Juhani Ahon tunnetulla, vuodelta 1899 peräisin olevalla lastulla ”Laulaen”. Sillä käsikirjan toimituskunta symbolisesti yhdisti sodan ja sen jälkeisen jälleenrakennuksen laulavien lintujen pesän särkymiseen ja sinnikkääseen uuden pesän laittamiseen. Lastun tekstin mukaan pohjansa menettäneen Suomen pesä korjataan laulaen, ja salojen kesken kiirehtivien neitosten ja nuorukaisten laululla usvat ajetaan erämaista ja salot puetaan sineen. Näin nuorisolle osoitettiin kansakunnan tulevaisuuden rakentaminen. Tuon ponnistelun tueksi käsikirjassa hahmotellaan kansakoulujen, nuorisojärjestöjen, seurakuntien ja kuntien nuorisotyölle yhteistä kasvatuspäämäärää sekä kootaan yhteen harrastustoimintaan sopivaa kerhotoiminnan menetelmää ja esitellään käyttökelpoisia toimintamuotoja. Luonto on vuoden 1946 käsikirjan tavoittelemalle nuorisolle jälleenrakennuksen uhmakas, mutta tuttu ja rakas ympäristö.

Kuva 1. (Käsikirja, 1946, s. 7.) Piirtäjä tuntematon.

Kaikki kolme opaskirjaa kantavat Suomen kansalliseen erityisluonteeseen, isänmaalliseen estetiikkaan ja vaikeisiin olosuhteisiin kytkeytyviä mielteitä luonnosta. Vuoden 1946 käsikirjassa jälleenrakennuksen eetos on voimakkaimmillaan. Kirjan johdantoluvun tekstiön otsikkokuva (kuva 1) kertoo, kuinka nuoripari pystyttää rakennusta omin voimin vaatimaan, mutta kauniiseen isänmaan luontomaisemaan. Luonnosta hankitut hirret oli salvettava alusta lähtien itse, ja nousevalle asumukselle käsin kuljetettava eväskori mahdollisti katkeamattoman ponnistelun. Vuosien 1957 ja 1964 oppaissa jälleenrakennuksen eetos on vaimentunut, ja luonnossa selviytymisen korostusta löytyy yksittäisten toimintaohjelmien sisällöistä, laulujen sanoista, perinneeikeistä ja iltanuotiotarinoista. Luonnon vaateliaisuutta nuorten elinympäristössä ei käsikirjoissa pidetty uutena tai yllättävänä seikkana. Luonto nähtiin jo aiemminkin maassamme vallinneena elämisen arkipäiväisenä tosiasiana, kuten ensimmäisessä käsikirjassa todetaan:

Tämä maa ja sen luonto on vaatinut asujiltaan sitkeää pureutumista työhön, vilpitöntä hakeutumista yksinkertaisiin ja selviin totuuksiin, auliin tuen antamista sille, joka apua tarvitsee. (Käsikirja, 1946, s. 28.)

Ensimmäisen käsikirjan muita kirjoja ehyempi johdantoteksti tavoittelee koulun nuorisotyön ja vapaan nuorisotyön yhteistä pedagogiikkaa. Johdannosta valtaosan kirjoittanut Aatto Kaljunen toteaa (Käsikirja, 1946, s. 8), kuinka tuolloisena nykyaikana nuoruusvuosien arvo oli havahduttu näkemään entistä selvemmin. Hänen mukaansa nuoruusikä ei aikaisemmin ollut saanut osakseen riittävää huomiota tärkeänä ja arvokkaana ihmiselämän osana, vaan se oli unohdettu, tai sitä oli katsottu liian yksipuolisesti valmistusajaksi tulevien ikävuosien ponnisteluja varten. Nuoruusiän itseisarvoisen merkityksen tunnustaminen näkyy oppaissa ryhmäperusteisen kerhotoiminnan esittämisenä nuorille tilaa antavana kasvatustenelmänä. Aatto Kaljunen muotoilee (Käsikirja, 1946, s. 17–18) nuorisotyön ohjaaman harrastustoiminnan kasvatuseriaatteet tavalla, johon sisältyi myös humanistisia piirteitä. Kaljunen – joka myöhemmin väitteli tohtoriksi (Kaljunen, 1949) ja toimi Oulun

opettajakorkeakoulun rehtorina (Turunen, 2007) – kirjoittaa kasvatuksen olevan ihmisen sivistämistä ja muodostamista kulttuuriolennoksi. Kasvatus tähtää aina tulevaisuuteen ja uuden luomiseen, ja se pyrkii kasvatettavien vastaisessa elämässä tarvitsemien ominaisuuksien kehittämiseen sekä tietojen ja taitojen lisäämiseen (Käsikirja, 1946, s. 17–18).

Ensimmäisen käsikirjan yleinen johdanto-osuus ei sisällä eksplisiittistä luontokäsitystä tai luontosuhteen reflektointia. Teksti asettaa nuorisotyön kasvatusajattelun kehykseen, johon taipuu myös luontoa koskeva yleinen käsitys. Luontoa pidetään käsikirjassa yhtenä nuoren ihmisen kasvun, kehityksen ja tiedonvaltauksen ympäristönä, jossa ajan kasvatuspyrkimykset saavat suuntaa ja tukea. Tähän yleiseen pedagogiseen kehykseen sijoittuvat ne lukuisat kirjassa käsiteltävät lasten ja nuorten ohjatut harrastusalat, jotka edistävät kasvavan ihmisen kulturisaatiota ja elämäntilaisuutta. Toimituskunnan arvovaltaisena jäsenenä Aatto Kaljusella on ollut mahdollisuus vaikuttaa kirjan sisältöön ja rakenteeseen, mutta yleisen osan pedagogiseen kehykseen teoksen muut kirjoittajat eivät suoraan viittaa.

Koulun nuorisotyön ideana käsikirjassa pidettiin sitä, että varsinaisten oppituntien aiheet antavat tilaisuuksia sellaisten hyödyllisten toimintojen esittelyyn ja harjoittamiseen, joita oppilaat voivat kerhoissa vapaahetkinään harrastaa (Käsikirja, 1946, s. 100). Niinpä maantiedon tunneilla arveltiin olevan mahdollisuus herättää oppilaisissa harrastusretkeilyyn. Lukemisella voitiin lapsia puolestaan ohjata ”fantasiaretkeilyyn” oman kauniin maan ”ihmeellisille ja ihanille seuduille” sekä vieraiden maiden ”merkillisiin ja jännittäviin oloihin”. Luonnontiedon ja luonnonopin tunneilla oli käsikirjan mukaan tilaisuus herättää oppilaisissa luonnontarkkailu-, keräily-, kokeilu- ja rakenteluharrastuksia. Maatalouspuuhiin ja palstanviljelytoimintaan voitiin myös antaa monia ”taloudellista hyötyä tuottavia viitteitä” (Käsikirja, 1946, s. 101–102).

Vuoden 1957 kerhokirjan yleinen osa (”Nuorisotyön taustaa”) eroaa ensimmäisen käsikirjan pedagogis-psykologisesta osuudesta. Kerhokirjan johdanto-osuuden on laatinut Yhteiskunnallisen korkeakoulun nuorisotyön opettaja Kerttu Varjo, ja luku koostuu nuorisotyön järjestelmän esittelystä sekä kerhotyön yleisten periaatteiden kuvauksesta. Painopisteen muutos edellisestä käsikirjasta on merkittävä, sillä nyt vapaa nuorisotyö nähdään kerhotyön pääasiallisena toteuttajana. Kerhotyö ymmärretään kaikki nuorisotyön organisaatiot läpäisevänä menetelmänä, joka ohjattuna vertaisryhmätoimintana antaa tilaa nuorten toiminnallisuudelle, osallistumiselle ja tarpeille. Kerhotyössä toteutettavan nuorisotyön päämääriä Varjo (Kerhokirja, 1957, s. 5–20) kuvaa hajanaisesti huomioiden nuoria rikollisia, raittiutta ja eri kasvatustekijöiden tehoa käsitelleitä tutkimuksia sekä eri kasvatusoppineiden ajatuksia. Uuden Kerhokirjan yleinen osuus (Uusi kerhokirja, 1964, s. 7–117) on huomattavasti laajempi kuin Kerhokirjan vastaava luku, ja senkin on kirjoittanut Kerttu Varjo. Kirjoittajalle tyypillisesti myös Uuden Kerhokirjan yleinen osuus on moniaineksinen, eikä se sisällä ehyttä näkemystä nuorisotyöstä ja sen päämääristä. Osuus rakentuu nuorisotyön järjestelmän, menetelmien, toimintamuotojen ja ohjauksen esittelystä, nuorison harrastuksia ja osallistumista koskevien tutkimusten käsittelystä sekä erilaisista nuorisotyön tavoitteiden, päämäärien ja määritelmien referoinneista ja reflektioinneista.

Käsikirjojen johdanto-osuudet ovat kiinnostavia luonnon aseman tunnistamisen kannalta. Kokonaiskuva on selkeä: luontoa, luontosuhdetta tai niihin liittyvää erityistä pohdintaa ei ole sisällytetty yhdenkään aineistona olevan opaskirjan nuorisotyötä koskevaan yleiseen osuuteen. Julkilausutun luontokäsityksen ja -suhteen puuttuminen nuorisotyön käsikirjojen yleisosojuksista on ymmärrettävää. Luontoa ei nähty erillisenä entiteettinä, vaan se kietoutui luontevasti kerhotoimintaan. Nuorisotyöllisen kerhomenetelmän ja harrastusalojen käytännöllisessä opastuksessa luontoa ei nimetty ainoaksi kerhotyön toimintaympäristöksi tai

sisällöksi. Luontoa koskeva teoretisointi ei myöskään ollut kirjoittajien tieteellisen tai ammatillisen toiminnan ytimessä.

Luontoretkeily hyödyn ja ihmisen kehittymisen ympäristönä

Vapaan harrastustoiminnan käsikirjassa, Kerhokirjassa ja Uudessa Kerhokirjassa luonto sisältyy ennen kaikkea retkeilyä ja leiritoimintaa käsitteleviin osuuksiin, jotka sisältävät Juhani Pietarisen luokittelua käyttäen utilistisen, humanistisen ja hiukan mystisenkin luontokäsityksen tunnusmerkkejä. Ensimmäiseen käsikirjaan (Käsikirja, 1946, s. 371–399) sisältyy lisäksi osuudet maanviljelystä ja kotieläinten hoidosta, jotka on kirjoitettu ammatinvalintaa silmällä pitäen. Niiden tavoitteena on innostaa ja harjaannuttaa nuoria maatalouteen, ja lukuihin sisältyy runsaasti maanläheisiä vinkkejä neuvontatilaisuuksien järjestämisestä. Maataloudellisia harrastuksia ei käsitellä seuraavissa käsikirjoissa lainkaan, ja ne olivatkin tuohon aikaan maatalouskerholiikkeen erityisaluetta.

Vapaan harrastustoiminnan käsikirjassa retket jäsennetään liikunnallisiksi harrastuksiksi (Käsikirja, 1946, s. 246–250). Sopiviksi retkeilymuodoiksi nimetään kävelyretket, hiihtoretket, pyörätretket ja souturetket. Lisäksi kirjassa esitellään erikseen hyötyretkiä (Käsikirja, 1946, s. 250, 363–365), joilla nähdään suuri merkitys nuorten taloudellisen ajattelutavan ja sosiaalisen tunteen kehittämisessä. Hyötyretkiksi nimetään esimerkiksi marja- ja sieniretket, jätepuun ja käpyjen keruuretket, sekä kalaretket ja talkooretket. Merkillepantavaa on, että luontoon tehtäviä hyötyretkiä ei käsitellä liikunnallisten harrastusten yhteydessä, vaan taloudellista kasvatusta käsittelevässä osuudessa. Hyötyretket ovat sisällöltään samankaltaisia sotavuosien Nuorten Talkoot-liikkeen (ks. Varjo, 1979) toimintamuotojen kanssa, mutta kriisiajan sijasta hyötyretket nähdään käsikirjassa jälleenrakennusajan taloudellisena kasvatuksena.

Vapaan harrastustoiminnan käsikirjan retkeilyosuuden (Käsikirja, 1946, s. 246–250) on laatinut opettaja Toivo Sorjonen, joka toimi myöhemmin Suomen Ladun toiminnanjohtajana (ks. Ulkoilu elämäntavaksi, 1987). Hän ei aseta retkeilytoiminnalle laajoja tavoitteita, mutta esittää sille joukon periaatteita ja yksityiskohtaisia ohjeita. Niissä kohtaavat hyöty, itsensä kehittäminen, mystiikka ja luonnon kunnioitus. Sorjosen (Käsikirja, 1946, s. 246) mukaan jokainen retki on nuorille mieleenpainuva ja jännittävä elämys, ja siksi retkeilylle on annettava aivan keskeinen asema nuorison kasvatuksessa. Retkeilymuodot sovitetaan tekstissä arkisesti luonnon vuodenaikoihin, sillä kävelyretkiä pidetään sopivina kantavien kevähankien ja kesäisten keliä aikana, hiihtoretkiä talvella, ja pyörä- ja souturetkiä lämpimän kesän aikaan. Käsikirjassa (1946, s. 248–249) opastetaan myös, että ”matkalla tehdään jatkuvasti havaintoja kasvillisuudesta, eläimistä, maisemista jne.”, joten luonnon tiedollista ja esteettistä havainnointia pidettiin tärkeänä. Ohjeistuksen mukaan retkellä tuli noudattaa hyvään retkeilijän käytökseen kuuluvia tapoja sekä suojella luontoa ja viljelyksiä. Käsikirjassa esitetään vielä, että patikoitsijan oli käytäydyttävä hyvin sekä maanomistajia että luontoa kohtaan. Retkien ”jälkiselostus” ehdotettiin suoritettavaksi kerhon seuraavassa takavalkeilla esimerkiksi keskustelemalla, jolloin osanottajat kertovat retken aikana tekemistään havainnoista.

Kerhokirjassa (1957, s. 267–294) retkeilyä käsitellään yhdessä leiritoiminnan kanssa, ja Uudessa Kerhokirjassa (1964, s. 254–284) kokonaan erillisessä luvussaan. Osuudet on kirjoittanut opettaja Reijo Ahtokari, jonka kumpaankin tekstiin sisältyy samansisältöinen kuvaus retkeilytoiminnan tavoitteista. Hänen mukaansa retkillä voidaan ensinnäkin opettaa isänmaanrakkautta ja kotiseudun tuntemista (Kerhokirja, 1957, s. 267; Uusi kerhokirja,

1964, s. 254). Ammatinvalinnan merkeissä opintoretkiä voidaan tehdä vanhojen ammattilaisten luo sekä erilaisiin tuotantolaitoksiin ja satamiin, ja lisäksi Ahtokari mainitsee retket museoihin, eläintarhoihin ja näköalapaikoille sekä lintu- ja kasvinkeruuret (Kerhokirja, 1957, s. 267–269; Uusi kerhokirja, 1964, s. 254–258). Kirjojen mukaan sosiaalinen kasvatustoteutus parhaiten silloin, kun toiminta ei tapahdu tutun kerhohuoneen seinien sisällä, ja retkeilyä voidaan käyttää mukautumiskyvyn, puhtauden, täsmällisyyden, lähimmäisen auttamisen ja toveruuden kehittämiseen. Kaikkiaan retkeilyn sosiaalista ja laaja-alaisesti kasvattavaa luonnetta pidettiin käsikirjoissa jatkuvasti esillä.

Yksittäisten retkityyppien käytännön toteutuksen ohjeistuksista (Kerhokirja, 1957, s. 266–273; Uusi Kerhokirja, 1964, s. 259–261) nousee esiin lisää luontosuhteeseen liittyviä seikkoja. Kävelyretket, joihin sisällytetään niin lähialueilla liikkuminen kuin pidemmät patikkaretket, esitetään suosituimpana ja halvimpana retkeilymuotona. Patikointireiteillä nähdään sekä käytännöllisiä että esteettisiä merkityksiä: metsäiset polut ovat retkeilijän väyliä jo yksistään kimmoisan pintansa, varjoisuutensa ja kauniiden näköalojensa vuoksi. Patikkaretkillä opastetaan huomioimaan muut ihmiset ja luonto:

Tiellä kuljettakoon enintään 2 rinnan, viljelykset kierretään (ellei voida kulkea pitkin oja), puut ja pensaat jätetään koskemattomiksi. Luonnonsuojelu-aate kulkeeseen punaisena lankana koko retki- ja leiritoiminnassa. (Kerhokirja, 1957, s. 270.)

Lappiin tehtävät tunturiretket ilmestyivät vasta vuoden 1964 oppaaseen (Uusi Kerhokirja, 1964, s. 265), jossa taloudellisten tekijöiden parantumisen arveltiin mahdollistaneen niiden lisääntymisen. Tunturiretken ohjeistuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota varusteisiin ja turvallisuuteen, ja päätteeksi kehoitettiin välttämään ”vahingoittamasta luontoa turhaan, niin maahiset auttavat sinua löytämään oikean Lapin hengen”.

Ajan kuluessa käsikirjoissa nostettiin esille yhä kauemmaksi ulottuvat retket, joilla voitiin tavoittaa omasta kotiseudusta poikkeavaa ympäristöä ja luontoa. Elintason ja varallisuuden nousu ymmärrettiin kaukoretkelyn edellytykseksi. Polkupyöräretkeily nimettiin (Kerhokirja, 1957, s. 271–272, Uusi kerhokirja, 1964, s. 261–264) sopivaksi toimintamuodoksi, sillä polkupyörien omistusta tai lainausmahdollisuuksia pidettiin riittävinä. Maassamme esitettiin olevan runsaasti kauniita teitä ja polkuja, jotka täyttivät ihanteelliselle pyöräreitille asetettavat vaatimukset. Opintoretkeilyn tai talkootyön lisäksi pyöräretkien tarkoituksena pidettiin kerholaisten virkistytymistä; siksi kulkunopeus ja matka oli sovitettava kaikille kerholaisille sopivaksi. Pyörillä kannustettiin lähtemään retkelle myös kauemmaksi, sillä lähin ympäristö oli jo tuttua. Vuoden 1964 uutuuksena esitellystä autoretkeilystä on lyhyt kuvaus, jonka mukaan nuorison käyttöön tulevan ajoneuvokannan myötä ”maailma on alkanut käydä yhä pienemmäksi ja välimatkat lyhyemmiksi” (Uusi Kerhokirja, 1964, s. 266).

Autoretkeilyn lisäksi vuoden 1964 Uuteen Kerhokirjaan sisällytettiin (Uusi Kerhokirja, 1964, s. 270–271) erityisen retkeilykerhon ohjeistus. Toisin kuin muiden kerhojen kohdalla, retkeilykerho oli yksinomaan retkeilyyn erikoistuva kerho. Retkeilykerholla tarkoitettiin kiinteään ja säännölliseen toimintaan pyrkivää harrastus- ja opintopiiriä, jonka tarkoituksena oli retkeilyn ja siihen liittyvän toiminnan avulla kehittää jäsentensä retkeilytaitoja ja kuntoa sekä lisätä harrastusta luonnonsuojeluun, luonnontuntemukseen, historiaan sekä yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen elämään. Retkeilykerhon tavoitteena oli ”tutustuttaa kerholaiset siihen maailmaan, josta he ovat kotoisin, ja siihen yhteiskuntaan, jossa he tulevat toimimaan” (Uusi Kerhokirja, 1964, s. 270).

Nimekkeestään huolimatta retkeilykerhon ideaan tiivistyi käsikirjojen opastaman retkeilytoiminnan yleinen perusajatus: retkeilyllä tähdättiin moniin erilaisiin kasvatustavoitteisiin, joista vain osa liittyi suoraan luontoon ja sen ilmiöiden havainnointiin ja ihailuun. Luonnossa toteutetuilla retkellä pyrittiin nuorille hyötyä tuottaviin käytännöllisiin ja tiedollisiin tavoitteisiin eri elämänalueilla, ja erityisen vahvana pidettiin ryhmämuotoisen retkeilytoiminnan sosiaalista vaikutusta kerholaisten kasvuun ja luonteeseen. Retki- ja leiritoiminnan luonnonsuojelua pidettiin käsikirjoissa esillä arkisin muistutuksina ja ohjein. Esimerkiksi kuvalla 2 vedotaan kerhojen ohjaajien ja kerholaisten vastuuntuntoon retkipolun leiripaikalta lähettäessä. Pakkausjätteet oli maltettava korjata pois, vaikka taival ystävän kanssa jo kutsui eteenpäin.

Leiripaikkaa ei jätetä tämän näköiseksi

Kuva 2. (Kerhokirja, 1957, s. 270.) Piirros: Airi Rintala.

Leiri mystisenä pienois yhteiskuntana

Leiri ymmärrettiin käsikirjoissa ensisijaisesti pienoisvaltakunnaksi tai -yhteiskunnaksi, jonka jäseninä lapset ja nuoret leirin keston ajan toimivat ja elivät. Luonnossa järjestettävän leirin elämyksellinen ja kasvatuksellinen merkitys nähtiin suurena, ja leirin kokonaisvaltaista vaikutusta tehosti luonnonläheisyyden ja pyhyiden tuoma mystiikka.

Vapaan harrastustoiminnan käsikirja opastaa leirin suunnittelun, pystytyksen, ohjelman ja huoltamisen saloihin (Käsikirja, 1946, 251–265). Ohjeistuksesta huokuu luonnonympäristöön sopeutuminen sekä luonnon tarjoamien mahdollisuuksien ja raaka-aineiden käyttö, mutta luontoa sinänsä ei sen enempää ihmetellä, eritellä tai pohdita. Leiritoimintaan eri-

koistuvaa opaskirjallisuutta oli tuohon aikaan saatavilla, ja esimerkiksi partiopoikaliikkeen Lauri Vuolasvirran kirjoittama laaja ”Leirikäsikirja” ilmestyi samaisena vuonna 1946.

Vastuukirjoittajan vaihtumisesta huolimatta vuoden 1957 käsikirjan leiritoimintaa käsittelevä osuus (Kerhokirja, 1957, 273–294) seurailee edeltäjänsä tyyliä. Leiritoiminnan opetuksen sisällöksi nousevat leiripaikan hankkiminen, ohjelman suunnittelu ja sisältö, päiväaikataulu ja huoltotoimet. Luontoa ei nytkään erityisemmin tematisoida, vaan se on leiritoiminnan itsestään selvä ympäristö. Vuoden 1964 oppaassa leiritoimintaa ei käsitellä erikseen enää lainkaan, ja laajempaa yleisöä tavoitteleita erityisoppaita olikin tuolloin saatavilla ja valmisteilla (esim. Nummelin, 1961 & 1965). Uuden Kerhokirjan yleisosassa esitellään lyhyesti nuorisotyön toimintamuotoja, ja luonnossa järjestettävät leirit ymmärretään edellisvuosikymmenten tapaan kasvatusympäristöinä:

Leirillä oleminen muodostuukin unohtumattomaksi elämykseksi ja nuoren positiivisen kasvun kannalta korvaamattomaksi kokemukseksi siinä tapauksessa, että leiri on hyvin johdettu, omatoimisuuteen perustuva, runsasohjelmainen, ’erämaahan’ sijoitettu toimintatapahtuma. (Uusi kerhokirja, 1964, s. 83.)

Nuorisotyön leirielämään perinteisesti kuuluva iltanuotio sisältyy kaikkiin oppaisiin. Ensimmäisessä käsikirjassa (Käsikirja, 1946, s. 262–263) iltanuotion osuus on vielä suppea ohjeistus, jonka mukaan nuotioilla ohjelmat tuli järjestää vaihteleviksi ja hauskoiksi. Lasten ja nuorten osallistumiseen kiinnitetään huomiota, sillä iltanuotio-ohjelmien suorittajiksi oli koetettava saada vuorollaan kaikki osanottajat. Iltanuotioiden ympärillä nähdään runsaasti lapsiin ja nuoriin tehoavaa mystiikkaa, ja iltanuotioita pidettiin leirien tunnelmarikaimpina hetkinä. Kerhokirjaan ja Uuteen Kerhokirjaan sisällytettiin käytännön esimerkkejä iltanuotio-ohjelmista. Kerhokirjan (Kerhokirja, 1957, s. 283–291) esimerkkiohjelma rakentuu suomalaiskansalliselle pohjalle, jossa kalevalalaisella kielellä ja dramaturgialla haetaan yhteyttä metsään, luonnon mystiikkaan ja läsnäoloon siellä. Pimenevässä illassa nuotion sytyttäminen ja roihuaminen on asetettu yhteen kokoontuneiden leiriläisten huomion keskipisteeseen, ja muut ohjelman osat lauluineen, esityksineen, kilpailuineen ja tarinoineen kiertyvät humisevassa hongikossa ”valon loistavan” ympärille.

Uuden Kerhokirjan iltanuotioesimerkki on puolestaan sijoitettu meriympäristöön, ja iltanuotiolle kokoontuneita ”uljaita merityttöjä ja poikia” kehoitetaan pitämään mieli reippaana kohtalon tuulissa kaukana kotoa (Uusi Kerhokirja, 1964, s. 271–275). Teoksessa kannustetaan kuvan 3 avulla nuorisotyötä ylläpitämään iltanuotioita luonnon keskellä. Piirroksessa kiinnittää huomiota se, kuinka iltanuotioviittoihin sonnustautuneet leiriläiset muodostavat metsässä oman keskinäisen yhteisönsä erillään seisovien aikuisten jäädessä takalalle.

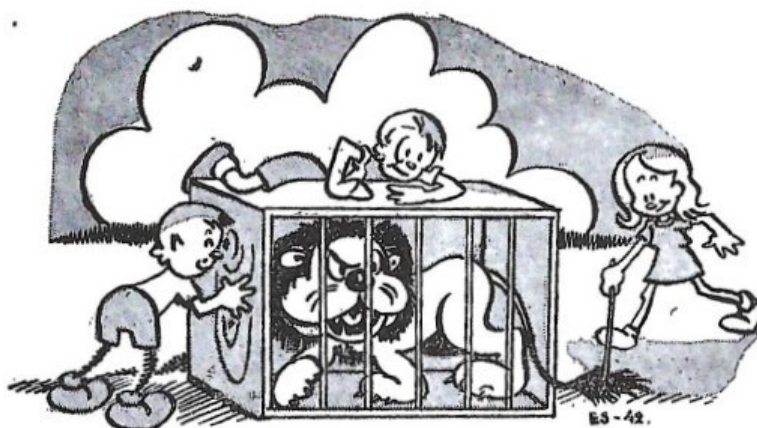

Kuva 3. (Uusi Kerhokirja, 1964, 273.) Piirros: Maarit Larva.

Luonto käsikirjojen kuvastossa

Käsikirjojen puhutteleva valokuva- ja piirroskuvitus on peräisin monesta lähteestä. Vapaan harrastuskirjan käsikirjan kuvitus on lähtöisin eri järjestöiltä ja kustantajilta sekä Eeli Jaatinen, Pentti Melan ja Kylli Haarin kynistä. Humoristisista piirroksista suuren osan on tehnyt Erkki Salonen, joka tunsu nuorisojärjestöjen ja koulujen toimintaa ja yhteistyötä Nuorten Talkoot -liikkeen kautta. Vuoden 1957 Kerhokirjan kuvituksesta on vastannut pääasias- sa opettaja Aili Rintala, ja teoksen kuvitus on tyyliltään ensimmäistä käsikirjaa yhtenäisempi. Vuoden 1964 Uuden Kerhokirjan tyylikkään kuvituksen on laatinut taiteilija Maarit Larva.

Ensimmäisen käsikirjan kuvitus eroaa myöhempien teosten kuvituksesta sekavuudellaan ja särmikkyydellään, mutta kuvitus myös viestii rehellisellä tavalla nuorisotyön rosoisuudesta, monihaaraisuudesta ja käytännöllisyydestä. Käsikirjojen piirroksiin ja valokuviiin perustuva kuvitus on kirjan tekstien sisältöä eloisampi. Kuvituksessa nuorisotyötä ja kerho- työtä sekä niiden käytäntöjä on sijoitettu usein myös luonnonympäristöön, ja luontokuvasto- ta käytetään muissakin teemoissa kuin retki- ja leiritoiminnassa. Etenkin Erkki Salosen piirroksia Vapaan harrastustoiminnan käsikirjassa sävyttää humoristinen ote. Piirros on yllät- tävä, sillä tekstiosuuksissa pysytellään varsin totisessa ilmaisussa. Humoristiset piirrokset herättävät kysymyksen niiden motiivista. Vapaan harrastustoiminnan käsikirjan toimitus- kuntaan kuuluneet Aatto Kaljunen ja opetusministeriön nuorisoasiain esittelijä Lauri Pautola toteavat toisessa yhteydessä, että kasvattamisen, johtamisen ja opettamisen tapahtumista huumorin sävyä ”ei puuttuman pitäisi” (Kaljunen & Pautola, 1952, s. 6). Ajatus sopii oival- lisesti myös Vapaan harrastustoiminnan käsikirjan kuvitusta koskevaksi luonnehdinnaksi, sillä itse ohjeteksteillä oli vaikea tavoittaa nuorisotyön vertaisryhmätoiminnan arkipäiväistä henkeä, tunnetta ja elämää.

Toveripiirin avulla saadaan pahinkin leijona kesylettyä!

Kuva 4. (Käsikirja, 1946, s. 38.) Piirros: Erkki Salonen.

Humoristisissa piirroksissa on usein läsnä myös luonto. Se on ymmärrettävää lasten ja nuorten retki- ja leiritoiminnan osalta, mutta luontoaiheita sisältyy myös muiden teemojen – henkistenkin – kuvitukseen. Niinpä vertaisryhmän kasvattavaa ja sosiaalistavaa merkitystä havainnollistettiin kuvassa 4 symbolisesti villieläimen kesytyksellä. Vertaisryhmän kasvatuksellisen merkityksen korostaminen ja siihen soveltuvien kasvatustapojen kehittäminen on nuorisotyön suurimpia pedagogisia innovaatioita, johon on aikanaan liitetty myös tulkinta nuoruudesta villinä ja kurittomana elämänvaiheena. Kuvasta 4 välittyy siten näkemys ihmisen ja eläimen eroavaisuudesta, jossa kultivoitunut ihminen elää eri tasolla kuin villi luonnonkappale.

Lopuksi

Koko nuorisotyön monitahoiselle kentälle suunnattuihin käsikirjoihin ei sisälly julkilausuttuja, systemaattisia tai ehyitä käsityksiä luonnosta ja ihmisen suhteesta siihen. Luonto käsitetään oppaissa pääasiassa ryhmäperusteiseen kerhomenetelmään sopivaksi ympäristöksi, joka palvelee erilaisia kasvatustavoitteita. Luontosuhde onkin käsikirjoissa ennen kaikkea *kasvatussuhde*, jossa nuoren ihmisen tiedot, taidot, sosiaalisuus ja luonne kehittyvät. Luonto itsessään vaikuttaa läsnä oleviin nuoriin, ja ryhmämuotoinen nuorisotyö voi antaa läsnäololle suuntaa ja sisältöä.

Luontoa koskevien sisältöjen suhteellinen vähäisyys nuorisotyön käsikirjojen kokonaisuudessa ei ole puute vaan ominaisuus. Luonnolla ei ollut itseisarvoista asemaa nousevan toimialan päämäärien ja menettelytapojen pohdinnoissa, mutta luontokytkeksiä sisältyy etenkin käsikirjojen retki- ja leiritoiminnan osuuksiin. Juhani Pietarisen jaottelua soveltaen käsikirjoissa esiintyy niin utilistisen, humanistisen kuin myyttisenkin luontokäsityksen ja -suhteen piirteitä. Monet nuorisotyön käsikirjojen luontoa käsittelevistä kohdista kertovat hyötypainotteisesta asenteesta, jossa lapsia ja nuoria kannustetaan havainnoimaan ja hyödyntämään luontoa. Hyödyn tavoittelu kytkeytyy arkisesti esimerkiksi polttopuiden, marjojen ja sienien keräämiseen, säästämiseen sekä luonnon materiaalien käyttöön leirirakennelmissa. Maisemien ihailun ja patikoimisen katsottiin syventävän nuorten esteettistä tajua ja

kotiseudun arvostamista, ja vertaisryhmän retkeilyn ja leireilyn nähtiin vahvistavan nuorten ihmisten vuorovaikutustaitoja, herkkyyttä ja vastuuntuntoa. Ne sopivat ihmisen kehittämissen ja ihmisyyden täydellistymisen pyrkimyksinä avarasti tulkitun humanistisen kasvatustajattelu- ja luontosuhteen kehyksiin. Ohjelmallista minkään ”ismin” mukaista nuorisokasvatustajatteluohjelmaa käsikirjoihin ei sisälly. Luonnon vihkimättömyyttä, luonnon sisään laskeutumista ja siihen hetkittäistä sulautumista edustavat etenkin iltanuotioperinteisiin liittyvät huomiot ja ohjeet, joissa myös kalevalalaisuus kulki yhä mukana.

Kaikkiin käsikirjoihin sisältyy irrallisia luonnonsuojelun ajatuksia ja käytännöllisiä ohjeita, mutta luonnonsuojelua ei käsitellä erityisenä teemallisena kokonaisuutena. On ilmeistä, että ratkaisu perustuu osaksi kustannustaloudellisiin seikkoihin. Kustannusosakeyhtiö Otava julkaisi vuonna 1954 ”Luonnonsuojelun käsikirjan”, jonka oli kirjoittanut maamme luonnonsuojelun edelläkävijöihin lukeutunut kasvitieteilijä Niilo Söyrinki. Kustantajan oli viisasta välttää omien kilpailevien tekstien julkaisemista, ja Söyringin uraa uurtanut teos sisältyikin sekä Kerhokirjassa että Uudessa Kerhokirjassa kerhotyön avuksi esitettyihin kirjallisuusluetteloihin sekä takakansimainoksiin. Nuorisotyön kentällä luonnonsuojelu saatettiin myös ymmärtää omalla tavallaan itsestäänselvyytensä esimerkiksi partion ja maatalouskerholiikkeen kaltaisissa jo vakiintuneemmissa nuorisotyön organisaatioissa.

Käsikirjoissa luonto onkin läsnä nuorisotyön arkisena itsestäänselvyytensä. Analysoituissa nuorisotyön käsikirjoissa on kaikkiaan varsin *arkipäiväinen luontokäsitys*, jossa luontoa ei nähdä itseisarvoisesti. Luontoa ei kuvata tai eritellä tieteellisillä ilmaisuilla, uutena asiana tai nuorisotyön kohderyhmälle täysin vieraana elinympäristönä. Suurella osalla aikakauden lapsista ja nuorista olikin suora tai läheinen yhteys luontoon asuin ympäristön tai kodin elinkeinojen vuoksi. Suomi oli vielä suhteellisen harvaan asuttu maatalousvaltainen maa, jossa kaupungistuminen sekä maa- ja metsätalouden merkityksen ja sisältöjen muutokset voimistuivat vasta 1960-luvun kuluessa (Haapala & Peltola, 2018, s. 196–203).

Tutkittu aineisto viittaa luontoa koskevien sisältöjen, toimintamuotojen ja menetelmien käytön *eriytymiseen* nuorisotyössä. Käsikirjojen yleisopastuksessa luontoa koskevia määntöjä oli verraten niukasti, ja kaikki käsikirjat huomioiden luontoa koskevat sisällöt painottuvat etenkin retki- ja leiritoimintaan. Nuorisotyön retki- ja leiritoiminnasta oli jo olemassa erillisiä esityksiä, ja niitä ilmestyi tarkasteltuna ajanjaksona jatkuvasti myös lisää. Retki- ja leiritoiminnankaan perinpohjaista käsittelyä käsikirjoissa ei pidetty tarkoituksen mukaisena, eikä se todennäköisesti ollut myöskään kustantajan intresseissä. Löydös luontoon kytkeytyvän ohjaus- ja oppimateriaalin eriytymiskehityksestä virittää jatkotutkimusten kannalta kiinnostavan kysymyksen siitä, onko luontoteeman eriytyminen nähtävissä nuorisotyön kehityksessä laajemminkin. Erityisesti olisi kiinnostavaa pitää silmällä sitä, ovatko kasvatussuhteena toiminut luontosuhde ja arkipäiväinen luontokäsitys saaneet eri yhteyksissä ekologisesti tietoisempaa sisältöä.

Aineistot

Kaljunen, A. (1949). *Kasvattaminen tarkoituksiperäisenä ilmiönä*. Helsinki.

Kaljunen, A. & Pautola, L. (1952). *Taidatko kasvattaa, johtaa, opettaa?* Otava.

Kansallisarkisto (KA), Helsinki. *Suomen Nuorisojärjestöjen Edustajiston (SNE) arkisto*. Toimintakertomukset. Dc:1.

Kerhokirja. (1957). Toimittaneet K. Varjo, K. Voudinmäki, R. Ahtokari, W. Bühler & S.Kantonen. Otava.

- Käsikirja. (1946). *Vapaan harrastustoiminnan käsikirja*. Toimittaneet A. Kaljunen, E. Saari-
nen, R. H. Oittinen & L. Pautola. Otava.
- Nummelin, M. (1961). *Kunnallisen nuorisotyön leiriopas*. Turun ja Porin läänin nuoriso-
työlautakunta.
- Nummelin, M. (1965). *Leirikirja*. WSOY.
- Nuorisotyön käsikirja*. (1973). Toimittanut Taisto Kärkkäinen. Kansalaiskasvatuksen
Keskus.
- Nuorisotyön käsikirja*. (1987). Toimittanut Armi Mikkola. Kansalaiskasvatuksen Keskus.
- Nuorisotyön perustieto*. (1970). Toimittanut Keijo Voudinmäki. Weilin + Göös.
- SA 360/1944. *Laki kansakoulutoimen järjestysmuodon perusteista ja kansakoululaitoksen
kustannuksista annettujen lakien muuttamisesta 360/1944*.
- SA 117/72. *Laki kuntien nuorisolautakunnista ja kuntien nuorisotyöhön annettavasta
valtionavusta*.
- Uusi Kerhokirja*. (1964). Tekijät K. Varjo, K. Voudinmäki & R. Ahtokari. Otava.
- Vuolasvirta, L. (1946). *Leirikäsikirja*. Partio.
- von Weissenberg, G. (1948). Yleisen nuorisohuollon käsitteiden selvittelyä. Eripainos
”*Kasvatus ja koulu*” -lehden numerosta 5–6/1948.
- von Weissenberg, G. (1949). Eräs kasvatusoppimme kirjoittamaton luku. Teoksessa J.
Teljo, U. Harva & A. Mäkinen-Ollinen (toim.), *Yhteiskunta: Yhteiskunnallisen korkea-
koulun vuosikirja 1* (s. 133–141). Yhteiskunnallinen korkeakoulu.
- Yhteiskunnallisen korkeakoulun opetussuunnitelma*. (1959). IIB. Opetusjaostojen kurssi-
vaatimukset. Yhteiskunnallinen korkeakoulu.

Kirjallisuus:

- Batsleer, J. & Davies, B. (2010). *What is Youth Work?* Learning Matters. <https://doi.org/10.4135/9781526435873>
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: thematic analysis and code
development*. Sage.
- Collingwood, R. G. (1960). *The Idea of Nature*. Oxford University Press.
- Danielsbacka, M., Hannikainen, M. & Tepora, T. (2022). *Avaimia menneisyyteen: opas
historiantutkimuksen menetelmiin*. Gaudeamus.
- Haapala, P. & Peltola, J. (2018). Elinkeinorakenne 1750–2000. Teoksessa P. Haapala
(toim.), *Suomen rakennehistoria* (s. 170–209). Vastapaino.
- Haila, Y. (1993). Luonnon ongelma. *Tiede & edistys*, 18(1). <https://doi.org/10.51809/te.104277>
- Hannikainen, M., Danielsbacka, M. & Tepora, T. (2018). *Teoriat historiantutkimuksessa*.
Gaudeamus.
- Haverinen, R., Mattila, K., Neuvonen, A., Saramäki, R. & Sillanaukee, O. (toim.). (2021).
Osa 1: Muutoksen tuulia. Teoksessa *Ihminen osana elonkirjoa – Luontosuhteet, luonto-
käsitykset ja sivistys kestävyyskriisin aikakaudella* (s. 12–50). Sitra. [https://
www.sitra.fi/wp/wp-content/uploads/2021/12/sitra-ihminen-osana-elonkirjoa.pdf](https://www.sitra.fi/wp/wp-content/uploads/2021/12/sitra-ihminen-osana-elonkirjoa.pdf)
- Heimonen, J. & Kaaro, J. (1999). *Luonto-Liiton historia 1943–1988*. Luonto-Liitto ry.
- History of youth work. (2025). [https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/history-of-
youth-work](https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/history-of-youth-work)
- Hiidenmaa, P., Löytönen, M. & Ruuska, H. (toim.). (2017). *Oppikirja Suomea rakentamas-
sa*. Suomen tietokirjailijat ry.

- Ingold, T. (1993). *Globes and Spheres. The Topology of Environmentalism*. Teoksessa K. Milton (toim.), *Environmentalism, the View from Anthropology* (s. 31–42). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203449653_chapter_2
- Ives, C. D., Giusti, M., Fischer, J., Abson, D. J., Klaniecki, K., Dorninger, C., Laudan, J., Barthel, S., Abernethy, P., Martín-López, B., Raymond, C. M., Kendal, D. & von Wehrden, H. (2017). Human–nature connection: a multidisciplinary review. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 26–27 (June), 106–113. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.05.005>
- Jeffs, T. (2018). Origins of outdoor and adventure education. Teoksessa T. Jeffs & J. Ord (toim.), *Rethinking Outdoor, Experiential and Informal Education: Beyond the Confines* (s. 1–24). Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9781315101767-1>
- Julkunen, L. (2021). *Kynällä ja sanalla: Yrjö Karilas poikien kasvattajana 1910–1960-luvuilla* [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. JYX-julkaisuarkisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8926-2>
- Kamp, J., Legene, S. & van Rossum, M. (2018). *Writing History: A Companion for Historians*. Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.1515/9789048537624>
- Karvonen, U., Tainio, L. & Routarinne, S. (2017). Oppia kirjoista. Systemaattinen katsaus suomalaisten perusopetuksen oppimateriaalien tutkimukseen. *Kasvatus & Aika*, 11(4), 39–57. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68764>
- Keto, S., Foster, R., Pulkki, J., Salonen, A. O. & Värrä, V.-M. (2022). Ekososiaalinen kasvatus – Viisi teesiä ratkaisuehdotuksena antroposeenin ajan haasteeseen. *Kasvatus & Aika*, 16(3), 49–69. <https://doi.org/10.33350/ka.111741>
- Kuikka, M. T. (2001). *Kasvatuksen historian tutkimus*. Otava.
- Müller, C. W., Kentler, H., Mollenhauer, K. & Giesecke, H. (1964). *Was ist Jugendarbeit?* Juventa.
- Nieminen, J. (1995). *Nuorisossa tulevaisuus. Suomalaisen nuorisotyön historia*. Lasten Keskus.
- Nieminen, J. (2014). The history of youth work as a profession in Finland. Teoksessa M. Taru, F. Coussée & H. Williamson (toim.), *History Of Youth Work In Europe*, Volume 4: Relevance For Today's Youth Work Policy. Council of Europe Publishing. https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262055/H4_Finland.pdf/dda3d481-87c1-42ff-95c4-83fed0be14c0
- Nieminen, J. (2018). Nuorisotyön historian luonne, lähteet ja tutkimusotteet. Teoksessa T. Kiilakoski & P. Honkatukia (toim.), *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä* (s. 196–220). Vastapaino.
- Nieminen, J. (2023). Koulu- ja oppilaitosnuorisotyö nuorisotyön professionaalisenä pyrkimyksenä. Teoksessa A.-L. Hännikäinen-Uutela & P. Penttinen (toim.), *Koulunuorisotyö* (s. 16–33). Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu.
- Numminen, J. (2011). *Yhteisön voima: nuorisoseuraliikkeen historia*. Osat 1 ja 2. Edita.
- Oksanen, M. (2021). Sivistys ja valistus luontosuhteessa. Teoksessa R. Haverinen, K. Mattila, A. Neuvonen, R. Saramäki & O. Sillanaukea (toim.), *Ihminen osana elonkirjoja – Luontosuhteet, luontokäsitykset ja sivistys kestävyyskriisin aikakaudella* (s. 115–130). Sitra. <https://www.sitra.fi/wp/wp-content/uploads/2021/12/sitra-ihminen-osana-elonkirjoja.pdf>
- Pietarinen, J. (1987). Ihminen ja metsä: neljä perusasennetta. *Silva Fennica*, 21(4), 323–331. <https://doi.org/10.14214/sf.a15479>

- Ruuska, T., Wilén, K. & Heikkurinen, P. (2019). Ihminen osana luontoa: ekologinen realismi ja kestävä taloudellinen organisoituminen. *Tiede & edistys*, 2019(2), 135–149. <https://doi.org/10.51809/te.105311>
- Salminen, P. (2018). *Mitä tutkitaan, kun tutkitaan luontosuhdetta?* Käsitteellisen kehyyksen rakentaminen ja systemoitu kirjallisuuskatsaus [pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]. Helda-julkaisuarkisto. <http://hdl.handle.net/10138/341991>
- Sinisalo-Juha, E. (2024). *Nuorisotyöntekijä ihmisoikeuskasvattajana* [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Nuorisotutkimusseura. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202403062714>
- Soanjärvi, K. (2011). *Mitä on ammatillinen nuorisotyö?: Nuorisotyön villiä kenttää kesyttämässä*. Jyväskylän yliopisto.
- Syrjämäki, S. (2011). *Sins of a historian: perspectives on the problem of anachronism* [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Tampere University Press. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8525-1>
- Telemäki, M. (1998). *Johdatus seikkailukasvatuksen teoriaan*. Kajaanin opettajankoulutuslaitos.
- Tulloch, L. (2015). Is Emile in the Garden of Eden? Western ideologies of nature. *Policy Futures in Education*, 13(1), 20–41. <https://doi.org/10.1177/1478210314566729>
- Turunen, H. (2007). *Opettajanuralle Oulusta: 50 vuotta oululaista opettajankoulutusta*. Oulun yliopisto.
- Ulkoilu elämäntavaksi. (1987). *Suomen Latu 1938–1988*. Suomen Latu ry.
- Varjo, K. (1979). *Nuorten talkoot: Suomen nuorison työliikkeen historiikki 1940–1948*. Suomen Kulttuurirahasto.

KM Juha Nieminen työskentelee yliopisto-opettajana Tampereen yliopiston yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelman nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen opintosuunnassa. Hänen tutkimus- ja opetusalueinaan ovat erityisesti nuorisotyön teoria, historia ja rakenteet sekä nuorisotyön professioon ja koulutukseen liittyvät kysymykset. Artikkelit on kirjoitettu Koneen säätiön rahoittamassa ”NYT! Ahdistuksesta nuorten ympäristöpoliittiseen toimijuuteen” -hankkeessa.